

SLOVENIA ROMANA

Slovenski prostor pred rimsko zasedbo:

Dolenjska in Zasavje sta nahajališči situl, značilnega artefakta Halstatske kulture, katere nosilci so **Iliri**. Med njimi so naseljene skupine Japodov in Karnov.

V *Mostu na Soči* ustvarja **Svetolucijska skupina**. Če so bili to Veneti, še vedno ni pojasnjeno.

Keltska, ali boljše **Ilirsko-keltska plemena (Tavriski, Latobiki, Ambisonti,..)** so na S osnovala prvo državno tvorbo na naših tleh, *Noriško kraljestvo*, s centrom na Magdalenski gori na Koroškem (eno od središč tudi *Celeia*, kjer je bila kovnica denarja).

S tem je prvič izpričana pomembnost osrednjega koroškega prostora – od gentilne države Norik do rimske province Norik in prek Karantanije do vojvodine Koroške.

Rimska doba:

Leta 181 p. n. št. so Rimljani osnovali *Aquileo*, ki je služila kot oporišče proti piratskim Histrom in hkrati proti vpadom Noriških plemen na področje sedanje Furlanije in Benečije, ki je geografsko zaokrožalo SZ mejo Rimskega imperija. Gorski obod, s katerim je narava ogradila severno Italijo, je v grobem meja Italije na SZ. Ta se je ustalila ob spopadih Longobardov s Slovenci in pred agresivnimi sosedi ščiti naše Z meje še danes.

Leta 177 p. n. št. so Rimljani pri prodiranju v srednjo Evropo in na Balkan *Histre* premagali in razrušili njihovo glavno mesto *Nezakcij* - okoli l. 35 p. n. št. je celotna Istra vključena v imperij.

Organizacija osvojenih ozemelj: Vse področje od *Hrušice (Ad Pirum)* do Istre, ki je spadalo k *Galii Cisalpini*, se je pod Avgustovo vladavino, torej tik pred začetkom našega štetja, preimenovala v *X. regio Italiae Venetia et Histria* in bilo vključeno v imperij kot integralno ozemlje.

Da prepreči prodore v Padsko nižino je Rim z Noriškim kraljestvom najprej sklenil *hospitum publikum (državno gostoljubje)*, pozneje, okoli l. 10 p. n. št., pa ga je mirno integriral kot *regnum Noricum* (daleč naokoli je slovelo noriško zlato in predvsem železo).

Z vojno proti *Iliriku* je Oktavijan pokoril Karne, Tavriske in Japode in podjarmil Rundikte (okoli Rodika), Ambizonte (ob Soči) in Latobike. Te osvojitve je močno *ogrozil panonsko-dalmatski upor*, ki so ga zaradi izžemanja dvignili staroselci. Šele ko so ta upor zadušili, so se meje imperija s provinco Panonijo (tik pred koncem zadnjega st. p. n. št.) ustalile na Donavi.

- vse to področje je bilo spet združeno v enotno državo za Karla Velikega, ko je premagal Avare -

Meje Panonije, katerega sestavni del je bila tudi večina sedanjega slovenskega ozemlja, so večkrat spreminjali. Za Trajana so jo razdelili na *Zgornjo-superior* in *Spodnjo-inferior*. Po pustošenju germanskih plemen Kvadrov in Markomanov, ki so 166 prodrli do Aquileje, so mejo imperija zaradi varnosti prestavili na Trojane(Atrans), Dioklecijan, ki je samovoljno provinc skušal zmanjšati tako, da jih je razdrobil (tako bi naj lažje nadziral davke, a je moral zato povečati upravni aparat, ki je kmalu postal dražji od prihodka od provinc), je razdelili tudi Norik na *Noricum Ripense* in *Noricum Meditteraneum*, Panonijo pa na *Panonia Prima* in *Panonia Savia*.

Slovensko ozemlje pod Rimljani moremo vsaj v začetni fazi smatrati predvsem kot vojaško področje. Za ozemlje so se bile bitke s Histri, Tavriski in Japodi. V kronikah je omenjen

triumf nad Karni, Dalmatsko-Panonski upor pa je ena zadnjih velikih osvojevalnih vojn. Emona je šele kakih 50 let po ustanovitvi – ko je bil mir zagotovljen – civilno-pravno preoblikovana.

A tudi po to tem času orožje ni povsem utihnilo. Po vpadih Markomanov je Rimska vojska spet postala stalni gost, predvsem ob Limesu in v obrambno reorganiziranem Z in osrednjem območju, v *Praetenduri Italiae et Alpinum*, nekakšni vojni krajini tistega časa.

Komunikacije: Od Aquileje je vodila via Flavia v Polo in na Tarsatico(Reko) ter via Gemina (ime po XIII. Legiji iz okolice Poetovia) prek Emone k Donavi, z okrajki proti Siscii (Sisku), Mursi(Osijeku), Savarii(Shombathelyu) in Virunumu...

Notranjo strukturo provinc so opredeljevala mesta, *civitates*. Pod mesto je spadalo pripadajoče agrarno ozemlje, *ager* (Trst je posedoval ves Kras, Celje celotno Posavinje in Kozjansko; še Emonae, Neviodun (Drnovo),...). *Emona* je bilo prvo rimsko mesto na ozemlju Slovenije s *pravico kolonije*. Že okoli leta 14 - 15 je imela obzidje. Na podeželju so Vile rustice uvajale bolj napredno, intenzivno poljedelstvo z dvoletnim kolobarjenjem. Sredi prvega stoletja je 5 noriških mest, med njimi *Virunum in Celeia*, dobilo *municipalne mestne pravice*. Trajan je pravice kolonije podelil tudi legijskemu taboru *Poetoviu*, ki je bil nato skoraj tisoč let najpomembnejše mesto v našem prostoru (ugodna prometna lega). Tu je nastala tudi prva krščanska naselbina, škofija (Viktorin, umrl 304, literarni ustvarjalec). Sledijo škofije v Emoni, Virunumu in Celeii. V Istri 5 škofij (Pola, Parentum, Tergeste,..) in 599 še insula Capritana(Koper).

Razlika med municipiom in colonio je bila mnogo manjša, kot so bile razlike med prebivalci, ki jim je država glede na status predvsem pa glede na premoženje podeljevala državljsanske pravice. Po principu deli in vladaj je Rim s podeljevanjem različnih privilegijev držal prebivalce na uzdi. Groba razlika je v tem, da so samo prebivalci colonie uživali polne državljsanske pravice. Lokalna uprava pa je pri obeh oblikah v bistvu ista. Po 2. st. n. e. kolonij tako in tako niso več ustanavljali, ampak je to postal častni naziv, za katerega so se potegovali municipiji.

Tujci so se združevali v skupnosti »peregrinov«.

Ko se je imperij bližal svojemu koncu, so postala leta vse bolj viharna. Ekonomska kriza kolonij, ki niso več zmogle pokriti enormnih stroškov, je zajela tudi naše pokrajine. Plenilni vpadi Hunov in Galcev so postali pogostejši, notranji spopadi pa so slabili cesarstvo.

Ad fluvium Frigidum je 394 Teodozij premagal uzurpatorja Evgenija in ta datum se smatra za dokončno zmago krščanstva.

Zaradi opustitve *Claustra Alpinum Iulianum* (rimskega obrambnega zidu, ki ga preprosto niso mogli več vzdrževati) in zaradi vdorov Hunov, Gotov in drugih, so se ljudje umikali iz mest (in škofij), ki so bila tarča plenilcev v *refugije* (utrjene naselbine na vzpetinah: *Ajdovski gradec* nad Vranjskim je bil začasni sedež celjskega škofa; še *Ajdna nad Potoki, Polhograjska gora*,..).

S propadanjem imperija je prostor postal preprišen. Vizigoti opleniijo Ptuj, Huni pa ne prizanesejo niti Aquilei (452).

Leta 489 je Teoderik kot bizantinski legat nekje ob Soči premagal Vizigotskega kralja Odoakra (ta je 476 odstavil zadnjega rimskega cesarja Romula Avgustula).

547/548 so *Langobardi* kot cesarski federali z darovnico (Justinijan I) pridobili prostor V Norika in Z Panonije in premagali Gepide. A že dve desetletji kasneje so po pogodbi prepustili ta prostor Avarom in krenili prek našega ozemlja v Italijo. Vodil jih je kralj Alboin.

Z Avarskim gospodstvom se je od rimske ekumene(sveta) dokočno ločil panonski prostor, kraljestvo Langobardov pa je zrušilo enotnost tega prostora za dolga stoletja. Cerkevna oblast, ki je bila le še ob morju kolikor toliko ohranjena, se je osredotočila v Aquilei, ki je pridobilo metropolitansko oblast (patron Hermagoras, Markov učenec?). Od 558/560 pridobijo naziv oglejskih patriarhov.